

18.1.2016

Riigikontrolör Alar Karise saatesõna auditile " Riigi ja kohalike omavalitsuste valmisolek võtta vastu rahvusvahelise kaitse taotlejaid ja saanud "

"Euroopa Liit on oma ajaloo suurimas, rändest tingitud kriisis. Mugavuse, suutmatuse ja veel nii mõnegi muu põhjuse tõttu ei pööranud ühendus tervikuna ega ka liikmesriigid õigel ajal tähelepanu meid puudutavas kauguses tekkinud kriisikolletele. Nüüd ei ole nende kriiside puudutus Euroopas mitte ainult näha, vaid see on ka tunda. Eesti pole siin kuidagi eriline, pigem tüüpiline Euroopa riik – ka siin ei teadvustatud pikka aega, et rändekriis Euroopas sedavõrd teravalt esile võib tõusta. See on inimlikult ja poliitiliselt mõistetav – eks kõik loodavad, et ebameeldivad probleemid lahenevad iseenesest. Nii ei olulisustanud Eesti pikka aega signaale, et põgenike teemast pole pääsu ning varem või hiljem aktualiseerub põgenikekoorma jaotamise küsimus. Eelmise aasta hiliskevadel tabaski ühiskonda ootamatult tõdemus, et Eesti ei olegi üksik saar keset Vaikset ookeani, vaid osa Euroopast koos kõige sellega kaasnevaga. Jõudis teadvusse, et riigi ja ühiskonna valmisolek rahvusvahelise kaitse taotlejate ja saanute vastuvõtu hüppeliseks kasvuks oli vähene ning tegevuskava nendega tegelemiseks tuli hakata koostama kiirkorras.

Tunnustust väärivad mitmed riigiasutused ja pagulasteemadega tegelevad kolmanda sektori organisatsioonid, kes on püüdnud olukorda parandada. Kuid nagu näitab ka käesolev Riigikontrolli audit, on veel väga palju teha, et Eesti riik oleks suuteline täismahus täitma kohustusi, mida oleme endale võtnud välismaalasele rahvusvahelise kaitse andmise seadusega ning rahvusvaheliste õigusaktidega.

Meid tabavaid probleeme süvendab ka asjaolu, et reageerime tihtipeale tagantjärele. See ei puuduta ainult põgenikekriisi, vaid ka muid teemasid. Ka Euroopa Liidus tuleks meil olla lahenduste otsimisel algusest peale kaasas ja aktiivselt panustada. Me ei tohiks lubada endale mugavpositsiooni, et hakkame mõtlema alles siis, kui tuleb välja midagi Eestit otseselt puudutavat, mis on juba jõudnud ettepaneku või eelnõu vormi. Väikeriigile on ülimalt oluline jälgida pidavalt maailmas, sealhulgas mujal Euroopas toimuvat, tähtsustada diplomaatilist teabe kogumist ja tegelda meid puudutavate teemadega proaktiivselt.

On vaja kujundada Eesti seisukohad rändedebatis Euroopa Liidu tasandil, sealhulgas nn Dublini määruse muutmise ja võimaliku ühtsema asüülipoliitika asjus. Meie riigil peavad olema oma selged ja põhjendatud seisukohad ning pakkuda ka lahendused. Peamine on muidugi, et Euroopat ümbritsevatesse kriisikolletesse saabuks rahu ning inimesed, kes on olnud sunnitud põgenema, saaksid minna koju tagasi.

Kiireid lahendusi paraku ei paista ja seetõttu ei ole globaalse reaalsusega kuigivõrd kooskõlas, et valitsus käsitleb olukorda, kus Euroopa rändekava alusel jaotakse laiali 160 000 inimest, neist 550 Eestisse, ühekordse juhtumina. Pigem tuleks nende esimeste sõjapagulaste vastuvõttu käsitleda pilootprojektina, et luua töötav püsimehhanism pagulastega toimetulekuks ja nende lõimimiseks Eesti ühiskonda. Erinevalt tavarändega viimasel kümnendil Eestisse tulnud mitmekümnest tuhandest inimesest tuleb nüüdsete pagulaste puhul arvestada oluliste kultuuriliste erisustega. Seepärast ei piisa nende käsitlemisest ühtmoodi tavarändajatega. Kriisipiirkonnast saabuval inimesel, eriti lapsel, on eriliste vajadustega.

Seepärast ongi Riigikontrolli peamiseks soovitusel valitsusele: töötada välja pikaajaline ja süsteemne rahvusvahelist kaitset vajavaid isikuid puudutav aktiivne poliitika ja tegevuskava. Selle kavaga peavad kaasnema ka piisav inimjõud ja raha.

Uus reaalsus nõuab mitmekülgset kohanemisvõimet nii sisserändajatelt kui ka põliselanikelt. Loodusteadlasena võin kinnitada, et eluslooduses võimaldab kohanemine organismidel leida ja rakendada võimalikult optimaalset talitlusviisi ning toimida seeläbi erinevates keskkonnatingimustes. Kohanemisvõimel on tähtis roll nii liigi kui ka iga konkreetse organismi arengus ja igapäevases elus. Liigid, kes ei suuda kohaneda muutuvate tingimustega, on määratud hääbumisele ja siis hukule.

Sarnase arusaama võib üle kanda ka riigile ja ühiskonnale. Teatavasti on aga igasugusel kohanemisel piirid, olgu see siis organism või ühiskond, ning piiride ületamisel tekib paratamatult mingi talitluse häire või kahjustumine.

Nii saab ka Eesti pakkuda uut kodu vaid inimestele, kes tulevad rahuga ja soovivad saada osaks meie ühiskonnast, austada ja järgida Eesti põhiseadust ning selle väärtusi, siinset elulaadi ning anda oma panuse meie ühiskonna ja majanduse arengusse. Kes seda ei soovi, neil pole põhjust Eestisse tulla või siia jääda.

Põgeniketeemat tuleb käsitleda ausalt, asjatundlikult ning tasakaalukalt – siin tuleb ka paljudele põliselanikele kasuks oluliselt avardada oma arusaamu maailmas toimuvast, saada üle suletusest ning loobuda katsetest külvata maailma mitmekesisust vähe kogenud inimeste hulgas hirmu.

Seda, kuivõrd Eesti plaanid põgenikke vastu võtta ja neid integreerida ka tegelikkuses töötavad, saame näha alles siis, kui pagulased on kohal – siis saab selgeks, mida me ei ole ette näinud, samuti see, mida me asjata kartsime. Reaalne elu aitab meil siis oma vastuvõtusüsteeme (peen)häälestada.

Riigikontroll plaanib erapooletu hindajana jälgida, kuidas on läinud auditis välja toodud probleemide lahendamine."